

Programmatie nichebasisopties eerste graad gewoon secundair onderwijs – schooljaar 2023-2024

Advies

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Advies op vraag van Ben Weyts, Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand op 16 december 2022

Uitgebracht door de Raad Secundair Onderwijs op 2 februari 2023 met eenparigheid van stemmen

Vorbereiding: technische werkgroep Programmaties so op 22 december 2022 en 10, 13, 17 en 20 januari 2023

Dossierbeheerders: Marleen Colpin en Carine De Smet

Inhoud

1	Situering.....	2
2	Beleidsaanbeveling.....	2
	Ruimte geven aan verschillende keuzes voor de eerste graad.....	2
3	Criteria bij de beoordeling van de aanvragen.....	3
3.1	Regelgeving.....	3
3.2	Overwegingen bij de regelgeving.....	3
3.3	De regelgeving toegepast op de aanvragen	4
3.3.1	Cluster 1: de school biedt de inhoudelijk verwante bovenbouw aan.....	5
3.3.2	Cluster 2: de school biedt niet zelf de inhoudelijk verwante bovenbouw aan, maar een andere school in de scholengemeenschap wel	5
3.3.3	Cluster 3: de inhoudelijk verwante bovenbouw wordt noch in de school noch in de scholengemeenschap aangeboden	6
3.3.4	Cluster 4: heraanvragen	6
3.3.5	Cluster 5: de school biedt de aangevraagde basisoptie al aan	6
	Bronnen.....	7

1 Situering

Sinds 2019 kunnen scholen de programmatie aanvragen van nichebasisopties voor het tweede leerjaar van de eerste graad van het gemoderniseerd secundair onderwijs (SO). De Vlaamse Regering moet die aanvragen goedkeuren vooraleer scholen kunnen programmeren. De Vlaamse Regering wint daarvoor eerst het advies in van de Vlor, de onderwijsinspectie en het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AGODI).

De Vlor ontving op 16 december 2022 de adviesvraag over de programmatieaanvragen voor het gewoon voltijds SO voor het schooljaar 2023–2024. 33 van die aanvragen gaan over nichebasisopties in de eerste graad (tweede leerjaar A en B). Alle aanvragen zijn ontvankelijk verklaard door AGODI.

De nichebasisopties die aangevraagd kunnen worden zijn Kunst en creatie, Sport, Voeding en horeca en Freinetpedagogie. ‘Niche’ wijst op een aanbodbeperking omwille van macrodoelmatigheid. Er zijn echter geen aantallen of contingenten per regio of aanbieder bepaald.

De 33 aanvragen zijn als volgt verdeeld:

programmatie	Aantal
2 ^e leerjaar A Freinetpedagogie	1
2e leerjaar A Kunst en creatie	3
2e leerjaar A Sport	10
2e leerjaar A Voeding en horeca	2
2 ^e leerjaar B Kunst en creatie	1
2e leerjaar B Sport	14
2e leerjaar B Voeding en horeca	2
Eindtotaal	33

Stroom	Aantal
Eerste graad A	16
Eerste graad B	17
Eindtotaal	33

We zien net zoals vorig jaar dat de meerderheid van de aanvragen over de nichebasisopties Sport gaan. Sport A (10) en Sport B (14) zijn samen goed voor 70% van de aanvragen. Ook het totale aantal aanvragen ligt in dezelfde lijn als vorig jaar (39 aanvragen).

Van de 33 aanvragen zijn 9 heraanvragen, die in de vorige ronde geen goedkeuring tot programmatie kregen van de Vlaamse Regering. We gaan verder in op de heraanvragen bij punt 3.3.4.

2 Beleidsaanbeveling

Ruimte geven aan verschillende keuzes voor de eerste graad

De Vlor merkt op dat de Vlaamse Regering programmatieaanvragen voor nichebasisopties vaak niet goedkeurt omdat ze geen aanleiding wil geven tot de uitbouw van een extra (niche)aanbod in de bovenbouw en dus geen verdere versnippering van het onderwijslandschap. Enkele scholen dienen het jaar daarop een heraanvraag in voor de nichebasisoptie mét de expliciete motivering dat het niet de bedoeling is om de aansluitende bovenbouw uit te bouwen. Ze geven daarmee aan dat ze eerder een ruim oriënterende eerste graad willen organiseren. Vervolgens krijgt die heraanvraag geen goedkeuring van de Vlaamse Regering wegens het ontbreken van een aansluitende bovenbouw.

Een aantal scholen vult de eerste graad in met basisopties die gevolgd worden door de inhoudelijk verwante vervolgopleidingen in de eigen school. Andere scholen kiezen voor een ruim oriënterende eerste graad. In beide gevallen krijgen leerlingen voldoende kansen om hun verdere schoolloopbaan succesvol uit te bouwen. De Vlor vraagt de Vlaamse Regering om scholen de kans te bieden om voor een van beide mogelijkheden te opteren naargelang het vooropgestelde profiel en de toekomstvisie van de school.

3 Criteria bij de beoordeling van de aanvragen

3.1 Regelgeving

De aanvraag voor de programmatie van een nichebasisoptie moet gemotiveerd worden en houdt in elk geval rekening met alle volgende gezamenlijke criteria:¹

- 1 de eventuele beperkingen of voorwaarden die vanuit macrodoelmatigheid aan het aanbod van het structuuronderdeel zijn gekoppeld;
- 2 de kwantitatieve en kwalitatieve behoeften voor het aanbod van secundair onderwijs in de onderwijszone in kwestie met het oog op vervolgonderwijs of toetreding tot de arbeidsmarkt;
- 3 de keuzevrijheid van ouders en leerlingen;
- 4 de studiecontinuïteit van leerlingen binnen de school of de scholengemeenschap;
- 5 in geval van een studierichting met dubbele finaliteit of finaliteit arbeidsmarkt:
 - a) de getroffen voorbereidingen op het vlak van materiële infrastructuur en leermiddelen die voldoende en gepast zijn met het oog op de te verwerven competenties van het geprogrammeerde structuuronderdeel;
 - b) de aantoonbare samenwerkingsmogelijkheden met lokale arbeidsmarktactoren en de bedrijfswereld;
- 6 de afspraken die met andere lokale onderwijsinrichters binnen en buiten de betrokken scholengemeenschap zijn gemaakt over een rationeel en transparant studieaanbod.

3.2 Overwegingen bij de regelgeving

De criteria uit de regelgeving zijn voor de nichebasisopties dezelfde als die voor structuuronderdelen van de tweede en derde graad. De Vlor stelt vast dat ze moeilijk toepasbaar zijn op de nichebasisopties en pleit daarom voor specifieke criteria. Hoe hebben we de criteria dan toch geïnterpreteerd en gehanteerd?

- **Criterium 1:** Macrodoelmatigheid is, net zoals voor structuuronderdelen van de tweede en derde graad, niet gedefinieerd. Dat maakt het moeilijk voor scholengemeenschappen om te bepalen wat een rationeel aanbod is (criterium 6). Enerzijds moeten we er rekening mee houden dat de basisopties als 'niche' gemerkt zijn, en dat de Vlaamse Regering er dus beperkingen aan koppelt, maar zonder quota te bepalen. Anderzijds roept het nichekarakter van basisopties vragen op. Moet je de keuzemogelijkheden van leerlingen inperken terwijl de eerste graad een observerende en oriënterende functie heeft?

Toch kijkt de Vlor naar geografische spreiding en frequentie van de aanvragen in functie van de leefbaarheid. We gaan ook na hoe de scholen in dezelfde regio, onderwijszone of scholengemeenschap de aanvraag ervaren. Voor de Vlor kan er overlap zijn, op voorwaarde dat de leefbaarheid gegarandeerd is. De scholengemeenschap is het best geplaatst om die inschatting te maken.

¹ [Codex Secundair Onderwijs](#), 17 december 2010

- **Criterion 2:** De kwantitatieve en kwalitatieve behoeften voor het aanbod in de betreffende onderwijszone neemt de Vlor ook in rekening. Het gaat echter te ver om voor alle nichebasisopties in de eerste graad al een rechtstreekse link te leggen naar hoger onderwijs of toetreding tot de arbeidsmarkt.
- **Criterion 3:** De keuzevrijheid van ouders en leerlingen past de Vlor op dezelfde wijze toe als voor de tweede en derde graad, namelijk tussen officieel en vrij onderwijs.
- **Criterion 4:** Studiecontinuïteit van leerlingen binnen de school of scholengemeenschap kan je in het geval van basisopties op verschillende manieren benaderen. Gaat het om continuïteit voor leerlingen uit het basisonderwijs of het eerste leerjaar SO, die bijvoorbeeld methodeonderwijs gevolgd hebben en nu de basisoptie Freinetpedagogie willen kiezen? Of moeten we kijken naar de aanwezigheid van een inhoudelijk verwante bovenbouw in de school of scholengemeenschap, rekening houdend met macrodoelmatigheid en beschikbare expertise en infrastructuur? Maar wat dan met (autonome) middenscholen? En is het niet voor alle basisopties zo dat leerlingen niet per se de verwante bovenbouw in dezelfde school kunnen vinden? Scholen kunnen leerlingen vanuit een basisoptie doorverwijzen naar scholen in de eigen scholengemeenschap, scholen in de buurt of verder weg. Dat is vandaag ook al zo. Anderzijds kan je in de tweede graad instromen vanuit gelijk welke basisoptie (m.u.v. Klassieke talen). Er is dus niet per definitie een rechtstreekse link.
- **Criterion 5:** Van een basisoptie kan je niet zeggen dat die finaliteit arbeidsmarkt heeft, maar de Vlor gaat ook na of er voldoende garanties zijn voor materiële infrastructuur en leermiddelen voor de verschillende nichebasisopties.
- **Criterion 6:** Het akkoord van de scholengemeenschap is voor de Vlor erg belangrijk. Als daar de nodige afspraken gemaakt zijn, gaan we ervan uit dat er verder onderlinge afstemming zal zijn. Ook als zou blijken dat het aanbod niet overal kan ingericht worden waar het aangevraagd wordt, wegens onvoldoende leerlingen.

3.3 De regelgeving toegepast op de aanvragen

De criteria uit de regelgeving zijn niet eenduidig toepasbaar op het geheel van de aanvragen. We zien in dat geheel een waaier aan overwegingen en motiveringen van de kant van de scholen(gemeenschappen), wat aangeeft dat zij de regelgeving op verschillende manieren interpreteren. Sommige willen bestaand studieaanbod in de bovenbouw onderbouwen met een basisoptie, andere scholen willen nieuw aanbod programmeren en dat bij voldoende interesse ook uitbreiden naar de bovenbouw. Soms doen ze de aanvraag samen met een aanvraag voor de corresponderende studierichting in de tweede graad. We zien verschillende keuzes voor de inplanting in de scholengemeenschap, onderwijszone of regio. Ook het niche-karakter (of niet) van de corresponderende bovenbouwstudierichtingen is bepalend. En scholen houden rekening met de andere basisopties die ze aanbieden.

De keuzes voor de eerste graad worden vooral bepaald door de visie op de samenhang met het aanbod in de bovenbouw van de scholen. Daar kan je op twee manieren naar kijken:

- Scholen mogen ervoor kiezen om hun leerlingen in de eerste graad een ruime keuze aan (niche)basisopties te geven, om hen te laten observeren, verkennen en zich oriënteren. Maar een basisoptie is geen voorafname op studieaanbod in de tweede/derde graad, niet voor de leerlingen en niet voor de programmatie door scholen. Nichebasisopties kunnen dus ruimer aangeboden worden dan de corresponderende structuuronderdelen in de tweede en derde graad. We verwachten dat scholen daarover zorgvuldig communiceren met de leerlingen en hun ouders.

Eerstegraadsleerlingen die kiezen voor een nichebasisoptie, kunnen tijdens het tweede leerjaar kennismaken met het verwante aanbod van de tweede/derde graad, hetzij binnen de eigen

scholengemeenschap, hetzij binnen een aangrenzende of nabijgelegen scholengemeenschap. Op die manier stimuleert het aanbod enerzijds samenwerking tussen de betrokken scholen en anderzijds een vlotte doorstroom naar de scholen met het aanbod waarvoor de leerlingen kiezen.

- Een school mag een nichebasisoptie enkel programmeren als er doorstroombmogelijkheid is naar het corresponderende structuuronderdeel van de tweede graad in dezelfde school of, in het geval van een middenschool, in de (bovenbouw)school waarnaar de leerlingen veelal doorstromen. Op die manier wordt het nichekarakter van deze basisopties gerespecteerd, versnippering van het aanbod vermeden en is de aanwezigheid van infrastructuur en expertise gegarandeerd.

Om de bovenstaande overwegingen te kunnen toepassen op de aanvragen, maken we een onderscheid tussen vijf clusters van aanvragen:

- 1 Aanvragen van scholen die de inhoudelijk verwante bovenbouw aanbieden;
- 2 Aanvragen van scholen die niet zelf de inhoudelijk verwante bovenbouw aanbieden, maar een andere school in de scholengemeenschap wel;
- 3 Aanvragen van scholen waar de inhoudelijk verwante bovenbouw niet aangeboden wordt in de school zelf of in dezelfde scholengemeenschap;
- 4 Heraanvragen die vorige jaren wel of geen goedkeuring kregen van de Vlaamse Regering;
- 5 Aanvragen van programmaties die de school al aanbiedt, maar een regularisatie of administratieve overheveling vragen;

We kunnen alle aanvragen in een van die vijf clusters onderbrengen.

Vooraleer we de advisering voor elk van die clusters behandelen, geven we aan welke studierichtingen we in aanmerking nemen als 'inhoudelijk verwante bovenbouw':

- **Kunst en creatie**: de school biedt studierichtingen aan in het domein Kunst en Creatie;
- **Sport**: de school biedt studierichtingen aan in het domein Sport;
- **Topsport**: de school heeft het studiedomein Sport en zit in het Topsportconvenant;
- **Voeding en horeca**: de school biedt studierichtingen aan in het domein Voeding en Horeca.

Hierna behandelen we de clusters in het algemeen, en passen daarop de criteria uit de regelgeving toe.

3.3.1 Cluster 1: de school biedt de inhoudelijk verwante bovenbouw aan

Volgens de criteria uit de regelgeving (studiecontinuïteit voor de leerlingen, aanwezigheid van expertise en infrastructuur, ...) is de aanwezigheid van een inhoudelijk verwante bovenbouw in de school een pluspunt om een nichebasisoptie in te richten. De Vlor volgt dat. Alle aanvragen die aan dit criterium beantwoorden, worden daarom gunstig geadviseerd.

Onder cluster 1 vallen voor de Vlor ook de aanvragen van scholen die het corresponderende bovenbouwaanbod al aanbieden, maar als vestigingsplaats.

3.3.2 Cluster 2: de school biedt niet zelf de inhoudelijk verwante bovenbouw aan, maar een andere school in de scholengemeenschap wel

We bekijken bij de aanvragen die onder cluster 2 vallen wat de achterliggende motivering is. Daarover bestaat het akkoord van de scholengemeenschap.

In sommige scholengemeenschappen is afgesproken om het aanbod van de nichebasisopties te beperken tot een of enkele scholen van waaruit de leerlingen kunnen doorstromen naar de inhoudelijk verwante bovenbouw binnen de scholengemeenschap. In andere scholengemeenschappen is afgesproken dat meerdere scholen dezelfde nichebasisoptie(s)

kunnen aanbieden, waarbij dan telkens een van de scholen de inhoudelijk verwante bovenbouw aanbiedt.

Beide opties zijn te verdedigen, afhankelijk van de visie op *leefbaarheid* en *studiecontinuïteit* (samenhang tussen eerste graad en bovenbouw, zie hoger). En het hangt ook samen met de geografische spreiding van scholen binnen een scholengemeenschap en van scholengemeenschappen, die sterk kan variëren.

Onder cluster 2 vallen ook de middenscholen (eerstegraadsscholen) die logisch samenhangen met bovenbouwscholen, m.a.w. middenscholen waarvan de meerderheid van de leerlingen doorstromen naar dezelfde bovenbouwschool. Als daar het corresponderende aanbod ingericht wordt, beschouwen we dat als voldoende voor een gunstig advies. Dat is echter geen evidente inschatting, want we zien een grote variatie in de manier waarop middenscholen corresponderen met bovenbouwscholen (fysiek, administratief, pedagogisch project, ...).

3.3.3 Cluster 3: de inhoudelijk verwante bovenbouw wordt noch in de school noch in de scholengemeenschap aangeboden

In dat geval kijken we naar de informatie en motivering in het dossier en adviseren we de aanvraag op maat. Daarbij hanteren we een aantal criteria, die in combinatie tot een gunstig advies kunnen leiden:

- 1 De leerlingen kunnen in een *aangrenzende scholengemeenschap* (binnen een redelijke afstand en verplaatsingstijd) de inhoudelijk verwante bovenbouw volgen;
- 2 De programmatie komt tegemoet aan een lacune in het aanbod in de regio, desgevallend om de *keuzevrijheid* tussen officieel en vrij onderwijs te garanderen;
- 3 De aangevraagde basisoptie past in de *visie van de school* op de eerste graad en het (toekomstig) *profiel van de school*;
- 4 Enkele scholen vragen naast een nichebasisoptie *tegelijktijd een inhoudelijk verwante vervolgrichting* voor de tweede graad aan om de continuïteit te verzekeren.

De dossiers die onder cluster 3 vallen, krijgen een individuele motivering in deel 4 van het advies.

3.3.4 Cluster 4: heraanvragen

- Als een aanvraag al goedgekeurd werd door de Vlaamse Regering, maar niet ingericht werd omdat in het daaropvolgende schooljaar geen leerlingen werden ingeschreven, adviseert de Vlor gunstig.
- Als een aanvraag in een vorige ronde niet goedgekeurd werd door de Vlaamse Regering, onderzoekt de Vlor in welke mate de motivering van dat oordeel opgevolgd of weerlegd wordt in de heraanvraag. We adviseren gunstig als de opvolging of duiding voor ons voldoet.

Ook die dossiers worden individueel gemotiveerd in deel 4. Uit die motivering blijkt vaak overlap met de andere clusters.

3.3.5 Cluster 5: de school biedt de aangevraagde basisoptie al aan

1 Het gaat om een regularisatie

- Net zoals vorige jaren zien we aanvragen voor nichebasisopties die de scholen in kwestie al aanbieden, maar dan als vestigingsplaats van een andere school. Dat zorgt voor administratieve, organisatorische en praktische problemen. De gewijzigde regelgeving biedt een kans voor die scholen om het eigen bestaande aanbod zelf te programmeren. De Vlor adviseert die aanvragen gunstig.
- Een andere optie is dat scholen de nichebasisoptie al aanbieden via erkenning, meestal voor een beperkt aantal leerlingen. Daar is de verwachte leerlingeninstream in de komende jaren

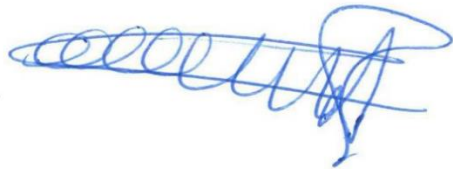
een voorwaarde voor een gunstig advies. Er zijn voor deze aanvraagronde geen aanvragen van dit type voor de eerste graad.

2 *Het gaat om een administratieve overheveling*

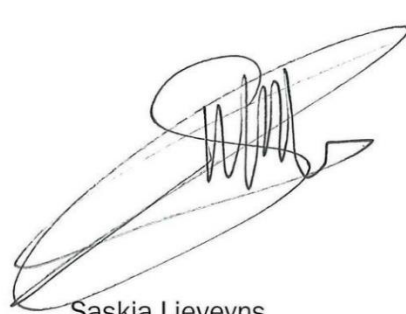
De Vlor adviseert ook de clusters van administratieve overhevelingen gunstig. Zo'n overhevelingen genereren immers geen extra of dubbel studieaanbod. Voor ouders en leerlingen verandert er niets en er is telkens een protocol van akkoord voor het personeel. De Vlor vroeg al eerder om 'overheveling' of 'inruil' terug mogelijk te maken, om te vermijden dat voor een verplaatsing of vervanging een nieuwe programmatie aangevraagd moet worden. In het kader van de afspraken die binnen scholengemeenschappen gemaakt worden over een rationeel en complementair gemoderniseerd aanbod, zullen zo'n overhevelingen van studiegebieden of -richtingen in de toekomst nog voorkomen. Een aangepaste vorm van inruil zou het aantal programmaties kunnen verminderen.

Er zijn voor deze aanvraagronde geen aanvragen van dit type voor de eerste graad.

Hierna volgt het concrete advies per dossier. Dat wordt niet gepubliceerd op de website van de Vlor.

Marleen Colpin
secretaris Raad Secundair Onderwijs

Saskia Lieveyns
voorzitter Raad Secundair Onderwijs

Bronnen

[Codex Secundair Onderwijs](#). 17 december 2010.